

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, mainai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uә Apolos kimirirai nəkwəkwə e, mainai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuә ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriә raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin mainai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimnərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatətә ye Yesu Kristo, mərig iriә tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriә khapəh nharkun-huvəyen niprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmә Isrel tiksın kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatətә ye Yesu Kristo, misor rikiriә rəpou. Rhuvə mə iriә tukharkun mə nhatətəyen kapəriә in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriә rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripənien Loa kape Moses.

Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimnor əpu Kughen kimi ətawə

1 ¹Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ²Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmir tukun. ^a ³Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. ^b In rhai atuaturk rimni ye narimnar fam. ^c In mampik ətəəkkin narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. ^d Nipig In rimamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, ^e In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk. ^f

Ji Kughen e In yerpirig rapita agelo minə

⁴Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpirig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpirig rapita nhag agelo minə fam. ^g ⁵Kughen ripəh nini-pəniən tuk agelo kirik kafan mimə,

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuaturk.” *(Sam 2:7)*

Mərig in rimnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pəniən tuk agelo kirik mimə,

“Yo rimim atuaturk,

kini ik nakuaə narik.” *(Sam 2:7)*

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶Meinai nipig Kughen rimnher-pən kin Nimrin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mimə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” *(Dut 32:43)*

⁷Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mimə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nimətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” *(Sam 104:4)*

⁸Mərig In raməgkiar kimi Tini mimə,

^a 1:2 Sam 2:8; Jon 1:1-3; Kol 1:16 ^b 1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4 ^c 1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4 ^d 1:3 Kol 1:17 ^e 1:3 Taet 2:14 ^f 1:2-3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18 ^g 1:4 Efes 1:20-21; Fil 2:9

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməm̄ir rerin, infamien rikək.
Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatuk.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuatukien
maməmək̄in norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,
Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpirig rapita ik minə tiksin.”

(Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mimə,

“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nimm̄or tanimtanə,
Kini Ik nimm̄or narimnar fam yamə mine kasəm̄ir-pən ye neai kin
kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək,
kisəmhen kin neipən yame tukrəm̄ətit,
mər̄ig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin
yame yermamə ramarakikin neipən mət̄it.
Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə
kin neipən.

Mər̄ig Ik nakpəh nəviruək̄inien,
Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rim̄ini-pən nəgkiarien tukun
e mimə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,
Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”

(Sam 110:1)

¹⁴ Mər̄ig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine
Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In
ravəh miragh əriə.

Narp̄inien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

2 ¹ Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin
naha nhagin yame kwəsərig ta,^h tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien
minə a mhavən isok. ² Nəgkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən
tuk riptawə minə,ⁱ in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narp̄inien
tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən,
tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni
swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen
kin narp̄inien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rim̄nəkupan mini-
ərhav, kini narmamə minə tiksin kimisərig, mishajoun ətawə kin, mə
in nəfrakisien.^j ⁴ Kini Kughen ramrip̄in nəgkiarien a mamor nimtətien
minə, mine nar apsipis minə, mine norien p̄isin p̄isin yamə mine kasor

^h 2:1 Rom 11:22 ⁱ 2:2 Wok 7:53 ^j 2:3 Hib 10:28-29; 12:25

narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarinen a in nəfrakisien.^k

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,^l ⁶meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nəruginien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.”^m

⁷Nimivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpipig rapita, mərig kape nipig kwəkwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”ⁿ

(Sam 8:4-6)

Nəgkiarinen e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpipig rapita, kape nipig kwəkwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.^o

¹⁰Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.^p Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhoteli swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatuk^q kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.^r

¹¹Yesu e yame raməruhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In raməruhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə.^s Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə.^t ¹²Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³Mamni min mimə,

^k 2:4 Mak 16:20 ^l 2:5 Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Əmru Dut 32:8. ^m 2:6 Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.”

ⁿ 2:8 Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 ^o 2:9 Fil 2:8-9 ^p 2:10 Rom 11:36 ^q 2:10 Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 ^r 2:10 Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 ^s 2:11 Hib 13:12; Efes 5:26 ^t 2:11 Mat 28:10

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.”

(Aes 8:18)

¹⁴Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen.” Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen.”¹⁵Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien.” Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,^x

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.”

(Aes 41:8-9)

¹⁷Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam,^y mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran.^z ¹⁸Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.^a

Yesu In yerpirig rapita Moses

3 ¹Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən^b kwis kin ətawə-m kimiə mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimiə tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə. ²Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”

(Nam 12:7)

³Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴Kini nimə minə fam,

^u 2:14 Jon 1:14 ^v 2:14 Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8 ^w 2:15 2 Tim 1:7

^x 2:16 Aes 41:8-9; Luk 3:8 ^y 2:17 Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9 ^z 2:17 Hib 5:2

^a 2:18 Hib 4:15 ^b 3:1 Rom 8:28

narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimmərəhu-pə narimnar m-fam.
⁵Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor
 nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen
 minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame
 Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶Kristo, In min rimmor nəkwai Kughen.
 Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini
 In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə
 kasətgah, misarkut mə tüksərer timtim^c tuk nar yame kitawə kwəsəruhu-
 pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə
 kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.^d

Taksərip tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni
 mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

⁸ mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik,
 rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai
 Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru
 kafak nəsaninien,
 nar arnapig iriə kimisəm nimtətien yamə mine yimnor ¹⁰mivəh
 newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mimə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam,
 misəpəh swatuk kafak.”

¹¹Niemhaa rimmhai Yo, yimivəh kwəsə mimə,

“Iriə e to khapəh nhavənen a ikin yame jakvəhsi-pən kimi
 narmamə mə tukhavən misapis ikin.” ’ ’^e (Sam 95:7-11)

¹²Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə
 rikimiə tukripəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen
 mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh. ¹³Mərig nipig m-fam,
 tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə
 nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukripəh neikuəyen irəmiə,
 mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarien
 kape Kughen. ¹⁴Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriaji-pən

^c 3:6 Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22 ^d 3:6 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 ^e 3:7-11 Ol Sam 95 raməvsao
 kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəvsik, mhamə
 ta mə Kughen rimməpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən
 narpinien kimi əriə tukun, mimə iriə to khapəh nhavənen misarə apa tanə huvə yame
 In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine
 Nam 20:1-13.

infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nīpīg kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarīen, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik rəmhen kin rīpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”^f (Sam 95:7-8)

¹⁶?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarīen kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rīmīkir ərhav əriə apa Ijip.^g ¹⁷?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik.^h ¹⁸?Kini ni-pa minə e Kughen rīmənəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavənien ikin Kughen ravəhsi-pən nāpisiēn kimi narmamə ikin? In rīmənəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān. ¹⁹Kini kitawə kīsəm mhamə iriə kimiseinein nivənien ikin kamāpis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

Ikin kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin

4 ¹Mərig kitawə e, Kughen rīmīrpen mə kitawə tukharkun nhavənien ikin kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik rīpəh nivəhyen nīmraghien a. ²Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsəoyen Huvə mə Kughen rīmnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nīmraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.ⁱ Mərig nəgkiarīen a rīpəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran. ³Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavənien imə, ikin kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nīkarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mīmə,

“Niemha rīmnhai Yo, yimivəh kwəsu mīmə, Iriə e to khapəh nhavənien a ikin jakvəhsi-pən nāpisiēn kimi narmamə ikin.” (Sam 95:7-11)

Kughen rīmnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmbaan kavəh nīmraghien tukun ikin, mərig rīmīni-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavənien aikin. ⁴Kitawə kharkun mə rīmnor apnəpeinə ta ye kwənmbaan kape nāpisiēn, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə, “Kughen rīmnor ta narīmnar ai, kini ye nīpīg yame ror seven kin, In rapis mīpəh norien narīmnar.” (Jen 2:2)

^f 3:15 Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rīmīkir-yerhav əriə apa Ijip.

^g 3:16 Nam 14:1-35 ^h 3:17 Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 ⁱ 4:2 In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəvsik.

⁵Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarien pisin kirik mimə,

“Triə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶Ror pən, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin a, in raməmır hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksın yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nımraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷Kini ror tu kwənmopin, Kughen rımnərəhu-pən nıpig kirik min tuk nıvəniən ikin kavəh nımraghien tukun ikin. Nıpig ai, in e taktəkun. Kughen rımini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mimə,

“Taktəkun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.” (Sam 95:7-8)

⁸Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua rıpıvəhsi-pən nıpsien kimi əriə ye nıpig in rımikir əriə mhavən Kenan, Kughen to rıpıpəh nini-pən-minien mə tukrərəhu nıpig kirik kape nıvəniən ikin kavəh nımraghien tukun ikin.^j ⁹Kini ror məkneikin, In rımini nıpig pisin kirik min, nıpig a raməmır hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rımnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nımraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rımnapis ye kafan wok kupan.^k

¹¹Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nımraghien e. Rıpəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamır. ¹²Meinai nəgkiarien kape Kughen,^l in ramragh mamor wok.^m In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir.ⁿ In rirkun nərıpraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nıkəkri jir mamor əpu ikin rırpın ikin mine nunu. In rirkun nəkiriən nətərigien minə mine riki yermamə minə.^o ¹³Kughen raməm narımnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narımnar yamə mine kimisor kimi Kughen.^p

**Yesu In rımauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar
apnapig mə In Kughen, mərig rımauə ye tokrei tanə**

¹⁴Ror pən, pəh kitawə tukharaptərəkin tim tim nhatətəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin

^j 4:8 Stori e raməmır ye Dut 31:7; Jos 22:4. ^k 4:10 Jen 2:2; Hib 4:4 ^l 4:12 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 ^m 4:12 Aes 55:11; Jer 23:29 ⁿ 4:12 Efes 6:17
^o 4:12 1 Kor 4:5 ^p 4:13 Rev 2:23

hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai.^q ¹⁵Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətəgah tuk nivəniən ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.^r

5 ¹Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniən tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə.^s ²Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə,^t nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³mamor təvhagə has.^u Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.^v

⁴Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nīkam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatuk.” (Sam 2:7)

⁶Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,
“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,
Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.” (Sam 110:4)

⁷Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimrin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyən. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwən.^w Tuk nar ai, Kughen rimnərig In.^x ⁸Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyən. Nəmhəyən yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen,^y ⁹kini rimauə yemə atuatuk, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwən. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰Kini Kughen rimivəhsi-

^q 4:14 Hib 7:25 ^r 4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 ^s 5:1 Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 ^t 5:2 Hib 2:17-18 ^u 5:3 Hib 4:15; 7:28 ^v 5:3 Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7
^w 5:7 Luk 22:42 ^x 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 ^y 5:8 Fil 2:6-8

pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.^z

Takhapəh nhamirien

¹¹Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹²Kimieə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiən skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen.^a ¹³Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴Mərig nəviginiən skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə^b in əmə in əmə.

6 ¹Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pəniən tuk nuknei^c nhajounien kape Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen,^d mamhani nəfrakisien ye Kughen. ²Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pəniən kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən rerin kimi narmamə. ³Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nikhakien,^e mwəsən əsigəvin ta nəviginiən yame ramsi-pən ye rao ye neai,^f minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria^g mine nihuvəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen,^h mwəsəm ta nəsaniniən kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen.ⁱ Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginiən ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə

^z 5:10 Sam 110:4; Hib 5:6 ^a 5:12 1 Pita 2:2 ^b 5:14 Rom 16:19 ^c 6:1 Hib 5:12

^d 6:1 Hib 9:14 ^e 6:4 Hib 10:32 ^f 6:4 Efes 2:8 ^g 6:4 Gal 3:2 ^h 6:5 Sam 34:8

ⁱ 6:6 2 Pita 2:21

mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukriyaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh nəruginien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə.^j ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksəruhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran.^k ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien^l kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh.^m Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.ⁿ

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpipig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17)

¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimiwhin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.^o

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun.^p ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin^q meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik.^r ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin

^j 6:10 Mat 10:40,42 ^k 6:11 Hib 3:6 ^l 6:12 Hib 13:7 ^m 6:12 Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12

ⁿ 6:12 Hib 10:36 ^o 6:15 Jen 21:5 ^p 6:16 Eks 22:11 ^q 6:17 Rom 4:16 ^r 6:17 Nam 23:19; Taet 1:2

In. Kini pəh kitawə tukharaptərək in tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksetigtə ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.” *(Nam 23:19)*

¹⁹Kitawə kwəsərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien,^s mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhen əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin.^t ²⁰Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə.^u In ruauə ta rəmhen kin hae pris,^v rəmhen əmə kin pris e Melkisedek^w kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

**Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen,
mine hae pris yame ramor wok kape Kughen**

7 ¹Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpīrig pik.^x Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mīrerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ²Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.^y

⁴Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet.^z ⁵Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən

^s 6:19 Fil 3:12 ^t 6:19 Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 ^u 6:20 Hib 4:14 ^v 6:20 Hib 2:17

^w 6:20 Hib 5:6 ^x 7:1 Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20. ^y 7:3 Sam 110:4

^z 7:4 Jen 14:20

nihuvøyen kimi Ebrahim^a e yame Kughen rimirpen. ⁷Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpriřig tukri vəhsi-pən nihuvøyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvøyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpriřig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Məriř Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin.^b ⁹Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, məriř kirkun niniyen mə niřig riřriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰meinai ye niřig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape riřni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹Nar apnařig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, məriř pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen.^c Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, məriř in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹²Tukmə niřig kimə tukukreikin norien kape niřpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame riřəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miřagh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda,^d kini niřig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵Məriř rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶In rimauə pris, məriř pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape niřraghien kafan yame infamien rikək.^e ¹⁷Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.” (Sam 110:4)

¹⁸Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in riřəh nasituyen ye nar kirik.^f ¹⁹Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimri Kughen.^g Kini taktakun ai, norien piřin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksəřəhu-pən kapətawə nətəriřien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk niřvəniyen ipakə tuk Kughen.^h

^a 7:6 Jen 14:19,20 ^b 7:8 Hib 5:6 ^c 7:11 Hib 7:18,19; 8:7 ^d 7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5 ^e 7:16 Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 ^f 7:18 Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1
^g 7:19 Rom 3:20 ^h 7:19 Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8

²⁰Kughen rimirpen mā Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mā kafan nəgkiarrien tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksin, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mā In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’”

(Sam 110:4)

²²Nəgkiarrien e ramhajoun pən mā promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.ⁱ

²³Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mimhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.^j

²⁶Ror pən, In ruauə hae pris^k yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷In ror pisin ye hae pris minə tiksin. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor,^l kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksin.^m Mərig nipig Yesu rimneighan kin mā tukor sakrefaes ye kafan nimraghien,ⁿ mikirikianə əmə,^o in rəmhen məkwəkwə. ²⁸Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien.^p Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e^q yame rhuvə məmhen^r tuk norien wok e kape rerin.

**Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə
mine kimisor wok kape hae pris kupan**

8 ¹Nuknei nəgkiarrien yame yakamhani in e:^s Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ²In mamor wok apa lkin ramərhakə lkin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah^t yame Kughen rimivi, pəh nien mā yame yermamə rimivi.^u

ⁱ 7:22 Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 ^j 7:25 Rom 8:34; 1 Jon 2:1 ^k 7:26 Hib 2:17; 4:14;

6:20; 8:1 ^l 7:27 Lev 9:8; 16:6 ^m 7:27 Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 ⁿ 7:27 Efes 5:2

^o 7:27 Rom 6:10; Hib 9:12,26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 ^p 7:28 Hib 5:1-2 ^q 7:28 Hib 1:2

^r 7:28 Hib 2:10 ^s 8:1 Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 ^t 8:2 Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 ^u 8:2 Hib 9:11,24

³Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen.^ʏ ⁴Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar^w yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (Eks 25:40)

⁶Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.^x

⁷Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas,^ʏ to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekin. ⁸Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

“Nipig aikin tukripiuə,
yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine
kwənərəus kape Juda.

⁹Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptərəkinien
promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən
yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.
Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,
kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,
kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹Kini to khapəh nishajounien əriə minə,

mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’
meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə
yamə mine kamhavəh nhag ehua minə.

^ʏ 8:3 Hib 9:14 ^w 8:5 Kol 2:17; Hib 9:23 ^x 8:6 Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 ^ʏ 8:7 Hib 7:11,18; 10:1

12 Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəriə norien yamə mine ripəh natuatukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəriə,
Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəriə.”

(Jer 31:31-34)

13 Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

**Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin
ramərhakə ikin ye rao ye neai**

9 1Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e. 2Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a,^z misor nəkwən kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwən kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin.^a Ye kwənmhaan a, kimisərhə-pən nar kamhaukrai haktə laet iran,^b mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.^c 3Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin.^d 4Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min.^e 5Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu.^f 6Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim^g kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor.^h Mərig to yakpəh nhopraiye niprai narimnar minə a.

6Nipig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənen imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien;ⁱ 7mərig hae pris, in əmə rirkun nivənen ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə,^j in rirkun nivənen ye nipig kirikianə əmə.^k Kini nipig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin

^z 9:2 Eks 25:8,9 ^a 9:2 Eks 26:33,34 ^b 9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20

^c 9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 ^d 9:3 Eks 26:31-33 ^e 9:4 Nam 17:1-10 ^f 9:4 Eks 31:18

^g 9:5 Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. ^h 9:5 Eks 25:17-22; Hib 4:16 ⁱ 9:6 Nam 28:2-4

^j 9:7 Lev 16:2 ^k 9:7 Lev 16:34

kafan təvhagə has^l mine təvhagə has yame narmamə minə tiksin kimisor^m mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatukⁿ rikək tuk ətawə tuk nivəniēn Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹In rəmhen əmə kin nimtətien kirik^o yame ramhajoun-pə nipig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin,^p khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginiēn,^q mine ninimien,^r mine nəravyen.^s Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuə mapita

¹¹Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə.^t Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuə məmhen min, mapita yamə apa kupan.^u Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹²Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpiniēn kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə.^v ¹³Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴Mərig nitaw Yesu^w in ravəh nəsaniniēn ehua rapita narimnar minə e^x meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaniniēn kape Nanmin Rhakə^y yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuətuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaniniēn rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə^z tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.^a

^l 9:7 Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 ^m 9:7 Lev 16:15 ⁿ 9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20

^o 9:9 Hib 10:1-2 ^p 9:9 Hib 5:1; 8:3 ^q 9:10 Lev 11:2-23 ^r 9:10 Nam 6:3; Kol 2:16

^s 9:10 Lev 11:25,28,40 ^t 9:11 Hib 10:1 ^u 9:11 Hib 8:2; 9:24 ^v 9:12 Rom 3:25

^w 9:14 1 Pita 1:2,18-19 ^x 9:14 Hib 10:4 ^y 9:14 Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkariēn e "Rhakə" rikək iran. ^z 9:14 Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni "kimia." ^a 9:14 Taet 2:14

¹⁵Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi.^b Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to kharəh nharkəkien tuk nīpig kirik.^c Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nimhəyən kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶To Yesu ripipəh nimhəyən məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nīpig yame tukrimhə iran. ¹⁸Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nīmtətien mə promes ramarə. ¹⁹Ror məkneikin mə, nīpig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarinen minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə.^d ²⁰Kini mini-pən tuk əriə mimə,

“In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimia takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwan.” (Eks 24:8)

²¹Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²²Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nīmtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə ripəh naiyuyen iran, Kughen to ripəh nəspirien təvhagə has.^e

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³Ror pən, nīpig kimnor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin,^f iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nīmtətien ye narimnar yame raməmir ye rao ye neai. Mərig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴Yesu ripəh nivənyen ime Ikin Ramrhakə Egkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Egkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nimrin.^g ²⁵Kini nīpig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nīmraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye

^b 9:15 Luk 22:20 ^c 9:15 Hib 10:34 ^d 9:19 Eks 24:6-8 ^e 9:22 Lev 17:11 ^f 9:23 Hib 8:5
^g 9:24 1 Jon 2:1; Rom 8:34

promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Ʒgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ʒgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶To Kristo ripior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to ripiərig nəmħəyen nipig ripsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nipig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə,^h mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nimraghien tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷Kitawə narmamə, Kughen rimnərəhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien minə.ⁱ ²⁸Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə,^j mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah.^k Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran,^l In to ripəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.^m

**Yesu rimneighan-pən kin nimraghien kafan rəmhen
kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen**

10 ¹Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnarⁿ yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ²To sakrefaes ripiəmhen ripior nəməhuak minə kipisatuatuk, mipiharəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes ripiəspir-ta rikiriə, to kipiharəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahas hanə. ³Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has.^o ⁵Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə,

“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

^h 9:26 Hib 9:12,28 ⁱ 9:27 2 Kor 5:10 ^j 9:28 Hib 7:27; 9:12,26; 10:10 ^k 9:28 Aes 53:12

^l 9:28 Mat 16:27 ^m 9:28 2 Tim 4:8 ⁿ 10:1 Kol 2:17; Hib 8:5 ^o 10:4 Hib 9:12-14

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mimə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ (Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

⁹ Kini nipiğ Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsitayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nıpran,^p mikirikianə əmə,^q mə tukror ətawə kisatuatuk.^r

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nipiğ mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsitayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nipiğ rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”^s

¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nımrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nipiğ tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’ ” (Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə,

kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame

kasəkapir loa.”

(Jer 31:34)

¹⁸ Nipiğ tukmə Kughen rimnəsper ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

^p 10:10 Hib 2:14 ^q 10:10 Hib 7:27 ^r 10:10 Hib 10:14; Efes 5:26 ^s 10:13 Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13.

Pəh kisərer timtim ye nhatətəyen kapətawə

¹⁹Yo minə tiksin. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimmor ətawə kharkun nhavəniēn imə Ikin Ramərhakə Ęgakap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰Rəmhen kin yame In rimməhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimməhipu neipən kirik, mərig nīpran rimmərkwoṗir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniēn tuk Kughen.^t ²¹Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen,^u in e kafan narmamə minə.^v ²²Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen,^w yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyen əfrakis. Meinaī Kristo rimmətəg-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə.^x Kini rimmnokwi-ta nīpraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə.^y ²³Kitawə khamə kwəsərhə-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyen, meinaī kitawə kharkun nisətigətəyen ye kafan nəgkiariēn yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tukSORKEIKEI ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵Narmamə tiksin kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig rīpəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nīpig mifam.^z Kini nīpig kasəm mə Nīpig Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶Rhuvə mə tukSərip tim tim ətawə minə məknakin, meinaī tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə.^a ²⁷Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnimin, meinaī kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə.^b ²⁸Loa kupa kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisə kirhini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to rīpəh nehuəyen tukun. ²⁹?Mərig rhawor ye yermamə yamə rīpəh nisaiyen Ji Kughen?^c Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimmor promes e ruauə minor nəfrakisien kin.^d Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk.^e ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar arnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi

^t 10:20 Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 ^u 10:21 Sek 6:13 ^v 10:21 Hib 3:6
^w 10:22 Hib 7:19; Efes 3:12 ^x 10:22 Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 ^y 10:22 1 Pita 3:21
^z 10:25 Hib 3:13 ^a 10:26 Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 ^b 10:27 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29
^c 10:29 Hib 6:6 ^d 10:29 Mat 26:28 ^e 10:29 Rev 1:5

narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.”^f (Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkkin ik, nar a ror niginien!

³²Rhuvə mə rikimiə tukramuh nipig kupan, nipig nikhakien rinaməsiapen əmiə kupan. Ye nipig a, kimiə nimisarə ye nipig əutən kirik, yame rəsəso pik, nimisərig nəmheyen ehuə,^g mərig nimisərer tim tim. ³³Nipig tiksın, narmamə kamhani hah əmiə ye nimri mirh,^h masor min narimnar has minə tiksın irəmiə. Nipig tiksın, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴Misasitu irəriə nipig kimməhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nipig əutən kapəriə.ⁱ Kini nipig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmır yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə.^j Kini narimnar minə a to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.^k Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵Ror pən, nipig naksarə ye nipig əutən minə, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrivəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rapomh,^l mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpıhavəh narimnar yame Kughen rimırpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə.^m ³⁷Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuktu

“Kwən kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, mipəh norien kəmər.

³⁸Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik,

iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig,

to rikik ripəh nagienien tuk əriə.”

³⁹Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

11 ¹Kitawə kasərhə-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun

^f 10:30 Rom 12:19 ^g 10:32 Fil 1:29,30 ^h 10:33 1 Pita 4:14 ⁱ 10:34 Hib 13:3

^j 10:34 1 Pita 4:13 ^k 10:34 Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 ^l 10:36 Rom 5:3,4; Hib 12:1;

Jem 1:3,4,12; 5:11 ^m 10:36 Hib 6:15; 9:15

huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmienⁿ narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyən ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ²Riptawə minə kimmishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³Nhatətəyən ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir.^o In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin.^p In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatuk kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyən kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.^q

⁵Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyən. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta.^r Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagien tukun. ⁶Mərig yermamə to ripəh nhatətəyən ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen,^s in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien,^t Noa rimisiai In mamor nəkwən. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məknə rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyən kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.^u

⁸Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwən. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹Mamhatətə timtim ye Kughen məknə, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin.^v Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir.^w ¹⁰Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məknə meinai in rimivəh in mə tukrivən ye taon kirik yame

ⁿ 11:1 2 Kor 4:18 ^o 11:3 Jen 1 ^p 11:4 Jen 4:4-5 ^q 11:4 Hib 12:24 ^r 11:5 Jen 5:21-24

^s 11:6 Hib 7:19 ^t 11:7 Hib 11:1 ^u 11:7 Jen 6:9 ^v 11:9 Wok 7:5 ^w 11:8-9 Jen 12:1-8

nuknen riskai,^x tukramamir ror tu.^y Taon e, Kughen əmə rimməriwək iran mivhirəkin.^z

¹¹ Mine Sera min rimmhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimməriəhuaru əgkap, mərig Kughen rimmivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimmhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin.^a ¹² Ebrahim rimməhuaru ta, ipakə əmə rimmə,^b mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.^c

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnharəh nhavəhyen narimmnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə.^d Iriə kimisəm narimmnar minə e mə iriə kasəmir isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm.^e Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə.^f Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien ripəh nirerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to ripiuh məkna, kipiharkun nirerigien mamhavən. Mərig kimnharəh nisorien məknakin.^g ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai.^h Ror pən, Kughen ripəh naurisienⁱ mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen.^j Kini Kughen rimmor apnəpeinə ta ye taon kirik^k iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimmivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə,

“Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhagim.” (Jen 21:12)

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimmhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen.^l ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimmaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen.^m Kini Ebrahim rimmivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimmivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimmhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jekob mine Esao, mamni-ərhav narimmnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.ⁿ

^x 11:10 Hib 12:22; 13:14 ^y 11:10 Rev 21:2,14 ^z 11:10 Hib 11:16 ^a 11:11 Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 ^b 11:12 Rom 4:19 ^c 11:12 Jen 22:17 ^d 11:13 Hib 11:39

^e 11:13 Mat 13:17 ^f 11:13 Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

^g 11:15 Jen 24:6-8 ^h 11:16 2 Tim 4:18 ⁱ 11:16 Mak 8:38 ^j 11:16 Jen 26:24; 28:13;

Eks 3:6,15 ^k 11:16 Hib 11:10; 13:14 ^l 11:17 Jen 22:1-10; Jem 2:21 ^m 11:19 Rom 4:21;

Jon 5:21 ⁿ 11:20 Jen 27:27-29,39,40

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir,^o maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.^{p q}

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə,^r iriu kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh nirağinien kin nəsikien nəkwai king.^{s t}

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,^u kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə.^v ²⁵ Mimə tukrəpəh nagiēnien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərərpən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran^w tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nīmraghien yame rimar apa Ijip.^x Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.^y

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip,^z mipəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nīmri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nīmrin nupan yerman minə,^a tukripəh nhopniyen nīmrin nupan yerman minə kapəriə.^b

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmmim.^c

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasiğ, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape

^o 11:21 Jen 48:1,8-22 ^p 11:22 Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.”

^q 11:22 Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 ^r 11:23 Eks 2:2 ^s 11:23 King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru. ^t 11:23 Eks 1:16,22 ^u 11:24 Nəgkiarēn Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” ^v 11:24 Eks 2:10 ^w 11:26 Hib 13:13 ^x 11:26 Luk 14:33 ^y 11:26 Hib 10:35

^z 11:27 Eks 12:50,51 ^a 11:28 1 Kor 10:10 ^b 11:28 Eks 12:21-23 ^c 11:29 Eks 14:21-31

Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nīpig seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpir mēsaah.^d

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nīpig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apīs-apīs ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu.^e Ror pən kin, nīpig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnhapəh nishopniyen Rehab.^f

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon^g mine Barak^h mine Samsonⁱ mine Jeftaha^j mine Deved^k mine Samuel^l mine profet minə tiksin. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə.^m Masor norien atuatur minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərək kin nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisəniyen əriə.ⁿ ³⁴ Misher-əpīs nap ehuə yamə mine kamhauək.^o Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə.^p Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə.^q Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə.^r ³⁵ Nīpiraovin tiksin aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksin aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə,^s mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶ Iriə tiksin, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə.^t Kini iriə tiksin, narmamə karkwəji ətərək kin əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus.^u ³⁷ Iriə tiksin, kimnarkwhopni əriə kin kapier apig,^v kini iriə tiksin, kimivi əru əriə kin so. Tiksin, kimnhapni əriə kin nao nisə.^w Kini iriə tiksin kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip.^x Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhəniyen mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə,^y mine ye nəkwai nimir.

^d 11:30 Jos 6:12-20 ^e 11:31 Jos 2:1-16 ^f 11:31 Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jem 2:25

^g 11:32 Jaj 6:1-8:35 ^h 11:32 Jaj 4:1-5:31 ⁱ 11:32 Jaj 13:1-16:31 ^j 11:32 Jaj 11:1-12:15 ^k 11:32 1 Saml 16:1,13 ^l 11:32 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 ^m 11:33 2 Saml 8:1-3

ⁿ 11:33 Dan 6:22 ^o 11:34 Dan 3:19-27 ^p 11:34 Eks 18:4 ^q 11:34 2 King 20:7;

Jaj 16:28 ^r 11:34 Jaj 15:8 ^s 11:35 1 King 17:22,23; 2 King 4:36,37 ^t 11:36 Jer 20:2; 37:15 ^u 11:36 Jen 39:20 ^v 11:37 2 Kron 24:21 ^w 11:37 1 King 19:10; Jer 26:23

^x 11:37 2 King 1:8 ^y 11:38 1 King 18:4; 19:9

³⁹Nəmә minә a, iriә m-fam kimishatәtә tim tim ye Kughen, In rivәhsi-pән nhag huvә kimi әriә.^z Mәrig kimnhapәh nhavәhyen nar e yame Kughen rimirpen ta мә tukrivәhsi-pән kimi әriә,^a ⁴⁰meinai In ruini ta nәtәrigien kirik kafan, мә In tukror huvә-pә rapita kimi әtawә e towеi mine. Kini ye nәtәrigien kafan, In rorkeikei мә tukrirpin әtawә miriә kupan, мә kitawә miriә әmә tüksaiyu әm nәмhen әmә.^b

12 ¹Kini narmamә yamә minә, kimisәrer-әrhav tuk Kughen, mishatәtә tim tim iran, iriә khapsaah pik, kini kapәriә nimraghien in ravәh-si haktә nhatәtәyen kapәtawә. Ror pән, pәh kisәpәh nar pәм yame ramraptәrәkin әtawә mine tәvhagә has yame ramәpit-pә irәtawә. Kini pәh kisaiyu^c mhapәh nisәpәuyen kin naiyuyen^d yame Kughen rimnәrәhu-pә kupan irәtawә. ²Misarha-pән әmә tuk Yesu,^e yame In nuknei nhatәtәyen kapәtawә,^f kini in e yame tukror мә kitawә tukseriaji mak ye nhatәtәyen kapәtawә. Pәh rikitawә tukruh norien kape Yesu e in e kafan nәrigien rapomh.^g Nipig rimamhә ye nai kamarkwao kin, In mör nar әnәpig әmә ye nәмhәyen yame rimivәh. Meighan-pән kin naurisien kape nimhәyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nәrigien skai tuk nagienien yame In tukripivәh. Kini taktakun ai, In ramkwәtә ye nika Kughen matuk e In King.^h

³Rhuvә мә rikimiә tukramәsik Yesu mine kafan nәrer-timtimien nipig yor tәvhagә hah minә kimisarakikin-pән nәgkiarien has minә kimin,ⁱ pәh rikimiә tukripәh nәpouyen kini mhapәh nisәpәhyen nhatәtәyen kapәmiә.

Kughen ramәrip atuatuk kwajikovә kafan minә

⁴Yakirkun мә kimiә naksarowagin tuk nәtapigien kin tәvhagә has ye nimraghien kapәmiә, mәrig kimiә kirik rikәk yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e.^j ⁵Kimiә nakwәsәru-kin ta nәgkiarien yame ravәhsi-haktә nәtәrigien kapәmiә. Ye nәgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk әmiә, rәмhen мә kimiә tini atuatuk minә, mamni mimә,

“Narik, nipig Kughen Yermaru ramәrip atuatuk ik,
takpәh norien nar әnәpig iran.

Pәh rikim tukripәh nәpouyen nipig In ravәhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶Mәrig in ai Kughen Yermaru ramәrip atuatuk narmamә yamә mine In rorkeikei әriә,
mamarkis-arkis narmamә m-fam yame In rirhi әriә rәмhen kin kafan kwajikovә minә.”

(Prov 3:11-12)

⁷Ror pән, taksәrer tim tim ye nipig әutән minә. Kughen ravәhsi-pre nipig әutән minә e tuk nәko-atuatumien әmiә. Kimiә ji Kughen minә,

^z 11:39 Hib 11:2,4 ^a 11:39 Hib 11:13; 10:36 ^b 11:40 Rev 6:11; Hib 2:10

^c 12:1 1 Kor 9:24 ^d 12:1 Hib 10:36 ^e 12:2 Sam 25:15 ^f 12:2 Hib 2:15 ^g 12:2 Fil 2:8,9; Hib 2:9 ^h 12:2 Mak 16:19 ⁱ 12:3 Gal 6:9; Rev 2:3 ^j 12:4 Hib 10:32-34

ror mā In ramərip atuaturuk məkneikin əmiə.^k ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuaturukien in uə? Nīkam, rikək.
⁸Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuaturuk tini minə.^l To Kughen ripipəh norien məknakin irəmiə, ripihajoun-pən mə kimia pəh nien mə kwajikovə atuaturuk minə kafan - kimia kwajikovə kape swaturuk minə. ⁹Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuaturuk ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai?^m Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nimraghien.ⁿ
¹⁰Rimtawə minə min kasərip atuaturuk ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuaturuk ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuaturuk rəmhen kin In.^o ¹¹Tukmə kərip atuaturuk ətawə, nar a ripəh nimarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swaturuk yame ratuaturuk, in tukrikuə kin kwənkwan e natuaturukien mine nəmərinuyen.^p

Takasərig əmiə

¹²Ror pən, nar apnapig mə kimia nakasarə ye nipig əutən, mərig harəh-si haktə kwermimio yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumio yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.^q

¹³“Naha yermamə nakseriwək kwis kimia min, nihun rimhə,
 Sor swaturuk kapəmiə ratuaturuk huvə, mə nihun tukripəh nahas-
 əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.” (Prov 4:26)

¹⁴Sarkut mə kimia m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen.^r Kini misarkut mə taksor mə nimraghien kapəmiə in ratuaturuk,^s meinai yermamə yame ripəh natuaturukien, to ripəh nivəniən məm Kughen tuk nipig kirik.^t

¹⁵Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swaturuk, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyən kape Kughen.^u Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimio,^v mikua, mor kwənkwan ripsaah ye nimraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶Takasərig əmiə mə takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nipiraovin.^w Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nimraghien ripəh natuaturukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nimri nupan, mərig in rimnor salem kin nehuəyən kape nimri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nipig kirikianə əmə.^x ¹⁷Kini kimia nakharkun mə kwasig ikin, rikin ripivən min ye nehuəyən kape nimri nupan. Kini markut pik mə kafan

^k 12:7 Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 ^l 12:8 1 Pita 5:9 ^m 12:9 Nam 16:22; 27:16

ⁿ 12:9 Aes 38:16 ^o 12:10 2 Pita 1:4 ^p 12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 ^q 12:12 Aes 35:3

^r 12:14 Rom 14:19 ^s 12:14 Rom 6:22 ^t 12:14 Mat 5:8 ^u 12:15 Hib 3:12; 4:1

^v 12:15 Dut 29:18; Hib 3:12 ^w 12:16 1 Kor 6:18 ^x 12:16 Jen 25:29-34

tatə tukrəhuak mivəh-si-pən min nihuvəyen kimin. Rimnasək pik pawk tukun,^y mərig rimipəh nararien ye nərigien kape rimni, kini rimni ripəh nəhuakien tuk nivəhsi-pənien nihuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus minə kape Isrel kimnhavən ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimisərig nimətag ehua, mine naiyuk ramasək apomh.^z Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə.^a Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a.^b Misakur mhagin tuk nəgkiarien a, kini In rimə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar miragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig.”

(Eks 19:12-13)

²¹ Nipig Moses rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə,

“!Yo yakwagin pik, makur!”

(Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e.^c ²² Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon,^d mine taon ehua e,^e ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai,^f ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehua. ²³ Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehua kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nimri nupan minə kafan.^g Kimirai-pən nhagmiə ye rao ye neai.^h Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam.ⁱ Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuaturk yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rimnor əriə kwəsəriəji mak.^j ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə^k irəmiiə ror əmiə naksatuaturk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.^l

Yermamə yame ripəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrivəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen^m yame raməgkiar kimi əmiə.ⁿ Meinai Moses, in yermamə əmə.

^y 12:17 Jen 27:30-40 ^z 12:18 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 ^a 12:18 Dut 4:12

^b 12:18 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 ^c 12:18-21 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12

^d 12:22 Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 ^e 12:22 Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 ^f 12:22 Gal 4:26

^g 12:23 Eks 4:22 ^h 12:23 Rev 20:12 ⁱ 12:23 Jen 18:25; Sam 94:2 ^j 12:23 Fil 3:12

^k 12:24 Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 ^l 12:24 Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin

ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in ripəh naiyohyen kin tai

namraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel.

Əmru Jen 4:10 ^m 12:25 Hib 3:12 ⁿ 12:25 Hib 1:1

Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə?^o ?Tukshawor misapta kin narpinien?²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimkiu-kiu ye nimoptanə.^p Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mimə,

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (Hag 2:6)

²⁷Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nıpran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmir - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran.^q To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin^r ²⁹meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.”^s (Dut 4:24)

Nəgkiarien infamien

13 ¹Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə.^t ²Takharəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.^u !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə.^v ³Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus.^w Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nıpraimiə.

⁴Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipig m-fam.^x Pəh narmamə m-fam tukhasiai nımhaküə kape narmamə. Kughen tukrəkır mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nıpiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-

^o 12:25 Hib 2:2,3; 10:29 ^p 12:26 Eks 19:18 ^q 12:28 Sam 15:5; Dan 2:44

^r 12:28 Mal 2:5; 4:2 ^s 12:29 Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7

^t 13:1 Rom 12:10 ^u 13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ^v 13:2 Jen 18:1-33

^w 13:3 Mat 25:36; Hib 10:34 ^x 13:4 Mal 2:15

pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatak yerman.^y

⁵Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə,

“!To yakpəh nəpəhyen ik,
mipəh nətayen iram tuk nipig kirik!” (Dut 31:6)

⁶Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,
“Kughen Yeramaru In yasitu kapətawə,
to tukhapəh nhagienien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” (Sam 118:6-7)

⁷Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə^z yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkarien kape Kughen. Sətərig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yeramaru rəmhen kin əriə.^a

⁸Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmīr əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien.^b ⁹Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatak.^c Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai.^d Ripəh nihuvəyən mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginiən,^e mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyən yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə lkin Ramərhakə lkin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə.^f Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru.^g ¹²Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem,^h in rimnərig nəmhəyən ye nipran kini mimhə mə nitawinⁱ rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatak.^j ¹³Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min,^k masərer matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran.^l ¹⁴Imətawə atuatak rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmīr rerin.^m Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.ⁿ

^y 13:4 Dut 22:22 ^z 13:7 Hib 13:17,24; 1 Kor 16:16 ^a 13:7 Hib 6:12 ^b 13:8 Sam 102:27; Hib 1:12 ^c 13:9 Efes 4:14 ^d 13:9 Kol 2:7 ^e 13:9 1 Kor 8:8; Hib 9:10 ^f 13:11 Lev 16:15
^g 13:11 Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 ^h 13:12 Jon 19:17 ⁱ 13:12 Rom 3:25
^j 13:12 Efes 5:26 ^k 13:13 Luk 9:23 ^l 13:13 Hib 11:26 ^m 13:14 Hib 12:27
ⁿ 13:14 Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22

¹⁵Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nīpig m-fam.^o Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nīpig m-fam, mhani-ərhav nhagin.^p ¹⁶Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiye nariṁnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək,^q meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes^r yame riki Kughen ragien tukun.^s ¹⁷Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak,^t miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nīmraghien kapəmiə mhapəh nisapisiē,^u meinai iriə kharkun mə tuk nīpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimīə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə rīpəh nagiēnien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸Səhuak tuk əmawə,^v meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə,^w kini yaksorkeikei mə nīpig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹Yakorkeikei pik mə kimīə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen.^x Kini In riṁnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə riṁnərig nəmhəyen,^y mə nitawin tukraiye mor promes rerin^z ruə mor nəfrakisiē kin.^a Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan.^b Yakaməhuak mə Kughen ²¹tukriwəhsi-pre nariṁnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nīmraghien kapəmiə kirikianə kirikianə.^c Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nīpig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.^d

²²Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rīpəh napomh-pikiēn. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiariēn yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piatawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵Pəh Kughen tukrautə-pre kin nīhuvəyen kafan kimīə əmiə minə fam. Amen.

^o 13:15 1 Pita 2:5 ^p 13:15 Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 ^q 13:16 Rom 12:13

^r 13:16 Fil 4:18 ^s 13:16 Hos 14:2 ^t 13:17 Hib 13:7,24 ^u 13:17 Aes 62:6; Wok 20:28

^v 13:18 1 Tes 5:25 ^w 13:18 Wok 23:1 ^x 13:20 Rom 15:33 ^y 13:20 Wok 2:24

^z 13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 ^a 13:20 Hib 9:20

^b 13:20 Jon 10:11 ^c 13:21 Fil 2:13 ^d 13:21 Rom 11:36